

N:o 1015

L a k i**rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta**

Annettu Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 2005

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Rikosasioiden sovittelulla (*sovittelu*) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelu voi kohdistua myös sellaisiin riita-asioihin, joissa ainakin yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Muu kuin rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia voidaan kuitenkin ottaa soviteltavaksi vain, jos riita sen kohde ja asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen on vähäinen. Riita-asian sovittelusta on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa säädetään rikosasian sovittelusta.

2 §

Sovittelun yleiset edellytykset

Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtai-

sesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana.

Alaikäisen henkilön on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti. Alaikäisen henkilön osallistuminen sovitteluun edellyttää lisäksi, että myös hänen huoltajansa tai muut lailliset edustajansa suostuvat siihen. Vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö voi osallistua sovitteluun, jos hän ymmärtää asian merkityksen ja antaa henkilökohtaisesti suostumuksensa sovitteluun.

3 §

Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaa-

mista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Riita-asia voidaan ottaa soviteltavaksi, jos sen käsittelemistä sovittelussa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

Asian käsittely ja ratkaisu poliisi- tai syyttäväviranomaisessa taikka tuomioistuimessa eivät estä sovittelua.

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *sovittelutoimistolla* toimintayksikköä, jonka tehtävänä on 8 §:n mukaisesti tuottaa sovittelupalvelut tietyllä alueella;

2) *sovittelijalla* tehtävään koulutettua henkilöä, joka hoitaa yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisena;

3) *sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä* henkilöä, jonka tehtävänä on vastata sovittelutoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja asianmukaisesta toteuttamisesta sovittelutoimiston toimialueella sekä toimia tarvittaessa myös sovittelijana; ja

4) *sovittelun ohjaajalla* henkilöä, jonka tehtävänä on ohjata ja valvoa sovittelijoiden toimintaa sekä toimia tarvittaessa sovittelijana.

2 luku

Sovittelun järjestäminen ja kustannusten korvaaminen

5 §

Yleinen johto, ohjaus ja valvonta

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.

6 §

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seurantaa ja kehittämistä varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan

asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

7 §

Palvelujen järjestämisvelvollisuus

Lääninhallitus on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna läänin kaikissa osissa.

8 §

Palvelujen tuottaminen

Palvelut voidaan tuottaa siten, että lääninhallitus tekee:

1) kunnan kanssa kuntalain (365/1995) 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun toimeksiantosopimuksen, jolla kunta sitoutuu huolehtimaan palvelun tuottamisesta omalla alueellaan tai sen lisäksi muidenkin kuntien tai niiden osien alueella siten kuin 9 §:n mukaan sovitaan; tai

2) muun julkisen tai yksityisen palveluntuottajan kanssa sopimuksen, jolla palveluntuottaja sitoutuu huolehtimaan palvelun tuottamisesta 9 §:n mukaisesti sovitulla alueella.

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, lääninhallituksen tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

9 §

Palvelujen tuottamista koskeva sopimus

Palvelujen tuottamista koskevassa sopimuksessa tulee sopia ainakin:

1) toimialueesta, jolla sopimuksessa tarkoitettu palvelu järjestetään;

2) valtion varoista maksettavan korvauksen määrästä 12 §:n 3 momentissa säädettyjä perusteita noudattaen sekä korvauksen maksamisesta;

3) sovittelutoiminnan vastuuhenkilöstä, sovittelutoimiston muusta henkilöstöstä sekä sovittelijoiden määrästä;

- 4) sovitteluun osallistuvilla henkilöillä järjestettävästä koulutuksesta;
 5) sopimuksen voimassaoloajasta; sekä
 6) sopimuksen irtisanomisesta.

10 §

Sovittelutoimintaan osallistuvilta henkilöiltä vaadittava kelpoisuus

Sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä ja sovittelun ohjaajalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto. Erityisestä syystä tehtävään voidaan ottaa muukin henkilö, jolla on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan sekä sen suunnitteluun ja ohjaamiseen. Sovittelijana voi toimia henkilö, joka on suorittanut sovittelutoimintaan perehdyttävän koulutusjakson ja jolla muutoin on sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää.

Tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kelpoisuusvaatimuksesta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

11 §

Täydennyskoulutuksen järjestäminen

Lääninhallitusten tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettua täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

12 §

Valtion varoista maksettava korvaus

Sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista. Valtion varoista maksettavan korvauksen yhteismäärä vahvistetaan vuosittain sellaiseksi, että se vastaa niitä kustannuksia, joiden arvioidaan keskimäärin aiheutuvan sovittelutoimistojen ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta sekä sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettua koulutuksesta.

Korvauksen yhteismäärä jaetaan lääninhallitusten kesken käytettäväksi 1 momentissa

tarkoitettuihin kustannuksiin. Jaon perusteina ovat läänin asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne.

Palveluntuottajalla on oikeus saada valtion varoista 1 momentissa tarkoitettujen kustannustensa korvaukseksi laskennallisista perusteista maksettava korvaus. Korvauksen suuruus määräytyy palveluntuottajan toimialueen asukasluvun, pinta-alan ja rikollisuustilanteen mukaan.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 2 momentissa tarkoitettujen korvauksen jakamisesta sekä 3 momentissa tarkoitettujen korvauksen määräytymisestä ja korvauksen maksamisesta lääninhallitukselle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa.

3 luku

Menettely sovittelua toteutettaessa

13 §

Asioiden ohjautuminen sovitteluun

Sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttäviviranomainen taikka muu viranomainen. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä. Vajaa-valtaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa aloitteen sovittelusta voi tehdä myös hänen edunvalvojansa.

Vain poliisi- tai syyttäviviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen.

Arvioidessaan käsiteltävänä olevan asian soveltuvan 3 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti sovitteluun, poliisi- tai syyttäviviranomaisen tulee tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun, jollei tämän pykälän 2 momentista muuta johdu. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, tieto sovittelumahdollisuudesta tulee

antaa myös tällaisen henkilön huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa tieto tulee antaa vajaavaltaisen lisäksi hänen edunvalvojalleen.

14 §

Sovittelupaikka

Sovittelua koskeva aloite otetaan käsiteltäväksi sellaisessa sovittelutoimistossa, jonka alueella joku osapuolista asuu ja jossa sovittelu voi heidän olosuhteensa huomioon ottaen tapahtua joustavasti. Aloite voidaan ottaa käsiteltäväksi myös siinä toimistossa, jonka toimialueella rikos on tapahtunut.

Osapuoli voi aina tehdä sovittelua koskevan aloitteen sille sovittelutoimistolle, jonka toimialueella hän asuu. Jollei aloitteen vastaanottanut sovittelutoimisto ota aloitetta käsiteltäväkseen, sen tulee viipymättä siirtää asia sellaiselle toimistolle, jolle se katsoo aloitteen käsittelemisen soveltuvan I momentin perusteella.

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä I momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, aloitteen käsittely kuuluu lääninhallituksen määräämälle sovittelutoimistolle, jos sovittelutoimistot sijaitsevat saman läänin alueella. Jos sovittelutoimistot sijaitsevat eri läänien alueella, määräyksen antaa sosiaali- ja terveysministeriö.

15 §

Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen

Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistaa, että 2 §:ssä säädetty edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi. Jos kysymyksessä on riita-asia, sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko asian käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. Sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi.

16 §

Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

1) nimetä asiaa sovittelemaan sellainen sovittelija, joka soveltuu tehtävään kokemuksensa ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella eikä ole esteellinen hallintolaissa (434/2003) tarkoitetulla tavalla;

2) hankkia sovittelua varten tarvittavat asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäjäviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;

3) huolehtia tulkin tai kääntäjän hankkimisesta, jos osapuoli ei hallitse sovittelussa käytettävää kieltä taikka ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi ymmärtää sovittelussa käytävää keskustelua tai tulla ymmärteyksi siinä; sekä

4) sovittelun päätyttyä toimittaa poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle salassapitoa koskevien säännösten estämättä tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta.

17 §

Sovittelijan tehtävät

Sovittelijan tulee:

1) järjestää sovittelutapaamiset osapuolten kanssa;

2) sovittella puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen;

3) auttaa osapuolia löytämään keskenään heitä tyydyttävät ratkaisut rikoksesta sen uhrille aiheutuneiden henkisten ja aineellisten haittojen hyvittämiseksi;

4) antaa osapuolille tietoa saatavissa olevasta oikeusavusta ja muista palveluista;

5) laatia sovittelussa syntyneestä osapuolten välisestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se allekirjoituksellaan; sekä

6) sovittelun päätyttyä toimittaa sovittelutoimistolle selostus sovittelusta.

18 §

Sovittelun järjestäminen

Sovittelu toimitetaan yleisön läsnä ole-

matta. Osapuolten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. Sovittelutapaamisissa osapuoli saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöitä, jollei se vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua. Jos osapuolena on alaikäinen henkilö, sovittelu tulee järjestää siten, että tällä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo sovittelutapaamisessa voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen.

Jos avustajan, tukihenkilön taikka alaikäisen osapuolen huoltajan tai muun laillisen edustajan osallistumisesta sovitteluun ei päästä yhteisymmärrykseen sovittelijan, sovittelun osapuolten ja alaikäisen osapuolen laillisen edustajan kesken, asiasta päättää sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuhenkilö.

Sovittelija voi järjestää osapuolen kanssa sovittelutapaamisen myös muiden osapuolten läsnä olematta, jos osapuolet tähän suostuvat.

19 §

Sovittelun keskeyttäminen

Sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen. Sovittelu on keskeytettävä myös, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei sovittelun osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä, tai jos sovittelun jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua.

Sovittelutoimisto voi keskeyttää sovittelun, jos osoittautuu, että muusta kuin I momentissa tarkoitettusta syytä sovittelun onnistumiselle ei ole edellytyksiä.

20 §

Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen julkisuuteen sekä sovittelutoimiston henkilöstön tai muun sovittelu-

asioiden käsittelyyn osallistuvan henkilön vaitiolovelvollisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedonantamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeudesta antaa lääninhallitukselle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ssä säädetään.

Sovittelutoimistossa tässä pykälässä tarkoitetuista asioista päättää sovittelutoiminnan vastuhenkilö. Muutoksenhausta tällaiseen päätökseen on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 33 §:ssä säädetään.

4 luku

Erinäiset säännökset

21 §

Todistamis- ja vetoamiskielto

Sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä hän tehtävässään on saanut tietää soviteltavasta asiasta, jolleivät erittäin tärkeät syyt vaadi, että sovittelijaa kuulustellaan siitä.

Sovittelun osapuoli ei saa asian myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa.

22 §

Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

23 §

Muutoksenhaku

Lääninhallituksen tai sosiaali- ja terveysministeriön 14 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen sekä sovittelutoimiston 15 §:n 1 momentin, 18 §:n 2 momentin ja 19 §:n nojalla tekemään päätökseen haetaan valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

24 §

Sovittelutoimiston ilmoittamisvelvollisuus

Sovittelutoimiston on viipymättä ilmoitettava poliisi- tai syyttäviviranomaiselle päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta asiaa soviteltavakseen tai keskeyttänyt sovittelun.

Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 2005

25 §

Sovittelua varten hankittavien asiakirjojen maksuttomuus

Sovittelutoimistolla on oikeus saada sovittelua varten tarvittavat asiakirjat poliisi- ja syyttäviviranomaiselta sekä tuomioistuimelta maksutta.

26 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Tässä laissa tarkoitetut palvelut on järjestettävä 7 §:n mukaisesti ja tuotettava 8 §:n mukaisesti 1 päivästä kesäkuuta 2006.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Tuula Haatainen*